

De onderdrukking van het woord en de noot onder Augustus en Stalin

Inleiding

Het onderwerp dat ik heb gekozen is 'Livius en de macht.' De daartoe behorende hoofdvraag luidt: "In hoeverre verschillen en lijken de regimes van Jozef Stalin en keizer Augustus?" Bij het formuleren en uitwerken van een antwoord op deze vraag, zal mijn focus liggen op de repressie in de regimes. De mate van repressie zal ik proberen vast te leggen, met als maatstaaf de vrijheid van componisten en schrijvers. Ter voorbereiding heb ik stukken van het vermaande boek 'Ab urbe condita' van Livius en het boek 'Het tumult van de tijd' van Julian Barnes gelezen.

Als je enkele teksten van Livius bestudeert, zal je al snel merken dat de kritiek weliswaar aanwezig is, maar verstopt is. Om deze kritiek te ontmantelen moet je tussen de regels door lezen. Als voorbeeld neem ik de tekst 'Raadpleging orakel Delphi'

Citaat: "Doordat hij dus met opzet stompzinnigheid was gaan voorwenden en toestond dat hijzelf tot buit voor de koning was, wees hij ook de bijnaam van Brutus niet af, opdat die de grote geest, *de bevrijder van het Romeinse volk* onder de dekmantel van de bijnaam schuilend zijn tijd zou afwachten."

Lucius Iunius Brutus wordt in dit citaat de bevrijder van het Romeinse volk genoemd. Hij bevrijdt het volk van de tiran, Tarquinius Superbus. Livius verwijst stiekem naar Marcus Iunius Brutus, die Caesar had vermoord. Hij stelt Marcus Iunius Brutus gelijk aan de bevrijder van het Romeinse volk en Caesar aan een tiran. Deze conclusie kan echter niet zomaar getrokken worden en daarom gaan we kijken naar een citaat in dezelfde passage.

Citaat: "Toen hij gehoord had dat de aanzienlijksten van de burgerij, onder wie zijn broer, door zijn oom waren, besloot hij noch in de uitingen van zijn geestelijke vermogens ook maar iets over te laten dat voor de koning te vrezen was, noch in zijn materiële omstandigheden ook maar iets dat voor de koning te begeren was *en hij besloot door verachting veilig te zijn waar bij het recht te weinig bescherming was.*

Volgens Livius is het juridische systeem geen garantie als maar één beschikt over de macht. Hij suggereert dus dat alleenheersers gevaarlijk zijn en dat verklaart Livius' kritiek op de aangenomen vader van Augustus, Caesar..

Citaat: "Toen waarheid spreken onmogelijk werd – omdat het onmiddellijk tot de dood leidde – moest het vermomd worden ... En zo was ironie de vermomming van de waarheid. Omdat het oor van de tiran daar zelden op gespitst is."

Of de waarheid spreken onmogelijk was in de tijd van Augustus weten we niet, maar we weten wel dat kritiek naar Augustus niet gewenst was. Als er geen consequenties vastgebonden waren aan het openlijk uiten van kritiek, zou Livius wel openlijk zijn kritiek uiten. Hij vermomde zijn kritiek echter in oudere verhalen over Rome.

Citaat: "Ironie laat je het jargon van de Macht papegaaien."

Dmitri Dmitriëvitsj Sjostakovitsj vermomde de waarheid in ironie. In zijn Achtste kwartet bijvoorbeeld meende hij te componeren over de slachtoffers van het fascisme, maar in werkelijkheid componeerde hij over de nagedachtenis van de componist. Als de muzikautoriteiten dit geweten hadden zouden ze het aanmerken als egocentrisch en pessimistisch en zo mocht muziek niet zijn van de muzikautoriteit. Muziek diende optimistisch te zijn en voor de massa.

Citaat: "Geef de kunst wat van de kunst is? Zo was het credo van l'art pour l'art, van het formalisme, het egocentrische pessimisme, het revisionisme en al die andere -ismen die hem in de loop der jaren naar het hoofd werden geslingerd. En het antwoord van de Macht zou altijd eender zijn: 'Zeg mij na,' zou het zijn 'DE KUNST IS VAN HET VOLK -V.I. LENIN'"

De muzikautoriteiten in de Sovjet-Unie hadden duidelijke richtlijnen en zodra componisten aanstoot gaven, zou de staat plichtmatig ingrijpen en hen weer in harmonie met het publiek brengen, nadat de staat hen eerst kapittelde en openlijk hun carrières verwoestte.

Zo was de decadent Tsjajkovski in 1929 gekapitteld en was hij ontheven van zijn functie aan het Choreografisch Technisch College, omdat hij afweek van het rechte pad van de Sovjetkunst.

Maar ook Dmitri Sjostakovitsj werd gekapitteld in de krant 'Pravda'. Zijn lievelingsopera Lady Macbeth uit het district Mtsensk werd namelijk bestempeld als apolitek en warrig. Hij dreigde het contact met het volk kwijt te raken door alleen de smalle laag van musici te willen behagen. Al zijn baletten en opera's waren ten gevolge van dit artikel geschrapt en zijn leven stond ook op het spel als hij zich niet verontschuldigde en voornam zich te verdiepen in de volksmuziek van de Sovjet-Unie.

Citaat: "'De componist heeft zich kennelijk nooit afgevraagd wat het Sovjetpubliek zoekt in en verwacht van muziek.' Dat volstond om hem zijn lidmaatschap van de Componistenbond af te nemen. 'Het gevaar voor de Sovjetmuziek is overduidelijk.' Dat volstond om hem zijn mogelijkheden om te componeren en op te treden af te nemen. En ten slotte: 'Het is een spel van slim vernuft dat wel eens heel slecht kan aflopen.' Dat volstond om hem zijn leven af te nemen.

Citaat: "Vanaf nu af aan zouden er nog maar twee componisten zijn: zij die in angst leefden en zij die dood waren."

Niet alleen Dmitri zelf was nu in gevaar, maar ook zij, die zich in zijn naaste omgeving bevonden; zijn familie, vrienden, dirigenten die zijn werken had gespeeld of voorspelde te spelen, de leden van een strijkkwartet, etc. Iedereen was beschadigd en besmet.

Om er achter te komen of de invloed van Augustus in het werk van Livius zo groot was als die van de Macht in muziek zal ik enkele andere passages van de 'Ab urbe condita' bestuderen.

Het voornaamste doel van Livius was zijn eigen tijdgenoten een spiegel voorhouden. Hij hoopt dat het volk het verre verleden zou koesteren en dat het de grote figuren uit die tijden zou navolgen.

Livius prees Augustus duidelijker dan dat hij hem bekritiseerde. Was Livius ingezet voor de propaganda van Augustus zoals musici werden ingezet voor propaganda van de Sovjet-Unie? Deze vraag behoort tot een ander onderwerp, maar invloed en machtsuitoefening op Livius aan de weerszijde van Augustus was er duidelijk wel.

Ik zal nu enkele propagerende elementen aanwijzen in de passage 'Bouwactiviteiten en kolonisatie'

Citaat: "Hoewel dit op zichzelf niet lichte werk werd toegevoegd aan hun krijgsdienst, maakte het volk er toch minder bezwaar tegen dat zij ook naar andere werken werden overgebracht die weliswaar minder luisterrijk waren maar van een heel wat grotere inspanning, het maken van zitplaatsen in de Circus en het aanleggen onder de grond van de Cloaca Maxima, het verzamelpunt van al het afvalwater van de stad; *aan die twee ondernemingen heeft deze huidige luister nauwelijks kunnen evenaren.*

Het Cloaca Maxima werd in de tijd van Augustus hersteld én verbeterd zonder het volk uit te buiten. Livius benadrukt de afmatting en inspanning van het volk om zo te laten zien dat Augustus van Rome een wereldstad kon maken zonder zijn volk te onderdrukken.

Het huidige luister verwijst naar onder andere de velen tempels die Augustus had neergezet en de ombouwing van een stad vol hout, modder en baksteen naar een stad vol marmer. Wat Augustus had gebouwd en van Rome had gemaakt kon geen enkele andere keizer, koning of consul voor hem bereiken.

Conclusie

De repressie was in de Sovjet-Unie waarschijnlijk van grotere maten geweest dan de repressie onder Augustus. Het land was immers zo totalitair, dat navraag doen naar de loop van de treinen je als saboteur kon brandmerken.

Uit het boek 'Het tumult van de tijd' viel veel informatie te halen en was de repressie in de Sovjet-Unie duidelijk aangekaart. De teksten van Livius waren natuurlijk niet zo doorschijnend, omdat ze geschreven werden ten tijde van Augustus zelf. Maar met algemene kennis, wat achtergrondinformatie en goed opletten bij de les kon ik tussen de regels door lezen en enkele dingen achterhalen.